

МІЖНАРОДНА БЕЗПЕКА ЯК ОБ'ЄКТ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ

Рудой К. М.,

кандидат юридичних наук, доцент

Одеський державний університет внутрішніх справ

(м. Одеса, Україна)

Article is devoted to the activities of internal affairs in the field of international security. The author is investigated the classification of principles of activities of internal affairs as a subject of international security. The basic principles of activities of internal affairs to provide international security is protection of human rights and freedoms and ensuring and legal order in Ukraine and in the world in general. The conclusions about the versatility of regulations, which are sources of the principles of international security are made.

Keywords: *internal affairs, international security, principles of activities, ensuring, legal order, protection of human rights and freedoms.*

Трансформація державної політики України, що відбулась останнім часом, змінила й роль, яку відігравали органи внутрішніх справ у сфері забезпечення національної безпеки, що впродовж тривалого часу вважалася еквівалентною державній та суто воєнній безпеці. Від належної скерованості діяльності цих структур залежатиме своєчасність і ефективність ужиття заходів реагування держави на реальні та потенційні загрози національним інтересам України у різних сферах.

У сучасних науково-теоретичних дослідженнях, здійснюваних як зарубіжною, так і українською правовою наукою, наявність різнобічних дискусій щодо правових засад діяльності, організаційної структури ОВС, а також їх співпраці з іншими державними органами, що забезпечують національну безпеку України, є відображенням неоднозначності та багатогранності цього питання. Значний внесок у здійснення комплексного наукового обґрунтування сфери забезпечення національної безпеки зробили такі науковці, як К.О.Біла, О.Г.Білорус, В.Ю.Богданович, М.О.Будаков, В.П.Горбуяїн, В.А.Ліпкан, Н.Р.Нижник, В.Й.Ольшєвський, В.В.Мамонов, Г.П.Ситник, О.В.Федоренко та інші, дослідження яких тісно чи іншою мірою присвячені аналізу питань забезпечення національної безпеки, а також практичних проблем організації діяльності ОВС України.

Однак визначенню ролі й місця ОВС у системі суб'єктів забезпечення національної безпеки України було приділено недостатньо уваги, тому основною метою цієї статті є, насамперед, з'ясування змісту й сутності діяльності органів внутрішніх справ у сфері забезпечення міжнародної безпеки України [7].

Традиційно під безпекою розуміються, перш за все, фізичне виживання держави, захист і збереження її суверенітету і територіальної цілісності, здатність адекватно реагувати на будь-які реальні і потенційні зовнішні загрози.

Національна безпека тісно пов'язана з безпекою самої суспільно-політичної системи країни; з іншого боку, при реалізації державою своїх цілей виникають відносини з іншими державами, які або сприятимуть, або перешкоджатимуть їх виконанню. Тому концепція національної безпеки повинна будуватися з урахуванням як зовнішніх, так і внутрішніх загроз. Під зовнішніми загрозами мається на

увазі комплекс небезпек та ризиків, що виникають у результаті функціонування різноманітних правових систем, окремих держав, міжнародних організацій, які можуть завдати шкоди інтересам певної держави. У ці загрози слід включити такі напрями: військовий (ймовірність військового вторгнення на територію держави або порушення територіальної цілісності військовим шляхом); терористичний (небезпека, що виникає в результаті діяльності окремих терористичних організацій або терористів); технічний (ймовірність відставання науки і техніки держави, що може завдати шкоди інтересам держави); зовнішньополітичний (можливість маніпулювання рішеннями уряду з використанням «комплексу переваг»). До внутрішніх належить комплекс загроз, що виникає в результаті функціонування суспільно-політичних, правових та економічних відносин у державі. До цих загроз слід віднести: суспільно-політичні (тобто ті, що виникають у соціальному полі, через невідповідність інтересів суспільних груп); правові (виникають через імовірність прийняття нормативно-правових актів, які прямо суперечать національним інтересам); економічні (визначаються мірою стійкості економічної системи країни до негативних впливів і криз)[8].

У правовому полі пропонується виділити такі альтернативні підходи до категорії «міжнародна безпека»: загальноправовий, адміністративний та управлінський.

Загальноправовий підхід забезпечення міжнародної безпеки визначається наявністю сукупності нормативно-правових актів у державі (пасивний правовий базис) та реалізацією функцій повноважень державними органами влади, у першу чергу правоохоронними, щодо забезпечення стану відсутності (або мінімізації) внутрішніх і зовнішніх загроз (активний правовий базис).

Адміністративний підхід визначається як сукупність нормативно-правових актів у сфері національної безпеки держави та міжнародної безпеки, реалізація яких дасть змогу здійснити діяльність відповідним органом державної влади щодо забезпечення національної та міжнародної безпеки (адміністративний підхід має винятково активний характер). Діяльність цих органів виконавчої влади (в основному правоохоронних) фактично полягає в таких діях: а) моніторингу загроз та небезпек (виявлення потенційних небезпечних сфер у різних галузях діяльності суспільства); б) визначенні напрямів локалізації загроз; в) удосконаленні діяльності в галузі забезпечення національної безпеки.

Управлінський підхід передбачає прийняття рішень у галузі забезпечення національної та міжнародної безпеки відповідними органами виконавчої влади та посадовими особами. Управлінський підхід виникає через активізацію загроз у державі у часовому і просторовому вимірах[6].

Необхідною передумовою належного захисту національних інтересів і протидії зазначеним загрозам є створення та ефективне функціонування системи забезпечення міжнародної безпеки. В цій системі значна роль належить органам внутрішніх справ, завданням яких є протидія певним внутрішнім загрозам, насамперед боротьба із злочинністю, забезпечення громадської безпеки, участь у захисті населення в разі катастроф, стихійних лих тощо.

Відповідно в умовах сьогодення органи внутрішніх справ поступово перетворюються із державних органів, що виконують каральні функції, на органи, основним пріоритетом діяльності яких є захист інтересів суспільства, що зумовлює зміну їх місця та ролі в системі забезпечення міжнародної безпеки.

Діяльність ОВС знайшла пряме законодавче закріплення у Законі України від 19 червня 2003 р. "Про основи національної безпеки України", в якому МВС

України визначено одним із суб'єктів забезпечення національної безпеки як однієї з найважливіших сфер державної політики України. При цьому державна безпека розглядається як захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства та держави, за якої забезпечуються сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенційних загроз національним інтересам [1].

Серед загроз національним інтересам і національній безпеці України, що суттєво впливають на стабільність у суспільстві, відзначають поширення корупції, хабарництва в органах державної влади, зрощення бізнесу і політики, організованої злочинної діяльності, а також нелегальна міграція, злочинна діяльність проти миру і безпеки людства, насамперед поширення міжнародного тероризму, спроби створення і функціонування незаконних воєнізованих збройних формувань та намагання використати в інтересах певних сил діяльність військових формувань і правоохоронних органів держави. Гарантування конституційних прав та свобод людини і громадянина та зміцнення політичної і соціальної стабільності в суспільстві закріплене в цьому законі як один з головних пріоритетів національних інтересів, забезпечення яких покладено на МВС України [9].

Розглянемо основні теоретико-правові та практичні положення розв'язання проблем гарантування національної безпеки органами внутрішніх справ як суб'єкта системи забезпечення міжнародної безпеки України. Серед них можна виділити такі:

1. Соціальна безпека - це комплекс оптимально збалансованих умов, які становлять основу сталого функціонування соціальних об'єктів при впливі зовнішніх і внутрішніх загроз, а національна безпека - такий ступінь захищеності особи, держави та суспільства, що забезпечує їх стале функціонування та базується на діяльності особи, суспільства, держави та інших суб'єктів для виявлення, попередження, припинення та ліквідації наслідків загроз національним інтересам.

2. У механізмі держави органи внутрішніх справ не є спеціальним органом, покликаним безпосередньо гарантувати належний рівень національної та міжнародної безпеки (як Служба безпеки України та Міністерство з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи), але в силу багатоаспектності й багатофункціональності їх діяльності із протидії широкому колу загроз, національна безпека, а саме національні інтереси, є об'єктом їх захисту.

3. У результаті проведеного дослідження загроз міжнародній безпеці пропонується під ними розуміти потенційно або реально існуючі небезпечні впливи у різних формах прояву, які здатні завдати або завдають шкоду міжнародним та національним інтересам, ускладнюють або унеможливають їх реалізацію.

4. У сфері безпосереднього впливу органів внутрішніх справ перебувають передусім такі основні загрози національній безпеці України на сучасному етапі як криміналізація суспільства, зростання "тіньової" економіки, різноманітні прояви тероризму [7].

5. Забезпечення міжнародної безпеки органами внутрішніх справ, що належать до тих державних органів, діяльність яких підпорядкована завданням забезпечення відповідного рівня національної безпеки на окремих напрямках, випливає із їх загального призначення та соціальної ролі в механізмі держави і полягає у специфіці змісту діяльності як суб'єкта системи забезпечення національної безпеки, яка вимагає розподілу праці серед відповідних державних органів та зу-

мовлює відповідні форми і методи діяльності, що закріплюється відповідними нормативно-правовими актами.

6. Метою діяльності органів внутрішніх справ є захист основних об'єктів національної безпеки, насамперед прав, свобод і законних інтересів особи, життєво важливих інтересів і цінностей нації тощо, а основними завданнями органів внутрішніх справ є забезпечення безпеки особи, суспільства, держави шляхом протидії переважно таким внутрішнім загрозам, як боротьба із організованою злочинністю, забезпечення громадської безпеки, участь у захисті населення у випадках катастроф, стихійних лих, забезпечення екологічної безпеки, боротьба із незаконним обігом наркотиків, розповсюдженням зброї, незаконною міграцією та інші. За певних умов, що визначаються відповідними нормативно-правовими актами та конкретною ситуацією, органи внутрішніх справ беруть участь у забезпеченні зовнішньої безпеки.

7. Безпека особи на сучасному етапі розвитку державно-правової думки перетворюється з феномену, що від розуміння безпеки інших рівнів та якостей, на фундаментальну цінність, що становить безумовний пріоритет при створенні відповідних систем безпеки та приводить до збільшення багатоманітності предметної компетенції органів внутрішніх справ у системі забезпечення безпеки особи, що безпосередньо випливає з їх завдань, функцій, прав та обов'язків.

8. Чинна система правового регулювання діяльності органів внутрішніх справ у сфері забезпечення національної та міжнародної безпеки потребує значних за обсягом та суттєвих за змістом удосконалень, доповнень та змін, а саме:

а) у діючій нормативно-правовій базі з питань забезпечення національної безпеки відсутні такі основні нормативно-правові акти як, передусім, закон про національну безпеку України, а щодо практики забезпечення діяльності органів внутрішніх справ у цій сфері – закон про органи внутрішніх справ України або про поліцію, наявність яких ліквідувала б існуючі прогалини;

б) для побудови ефективної системи координації органів внутрішніх справ з іншими суб'єктами системи забезпечення національної безпеки доцільно розробити єдиний закон, який би визначав загальні положення взаємодії державних органів, насамперед виконавчих, при забезпеченні національної безпеки України.

9. Ефективне правове регулювання діяльності суб'єктів системи забезпечення національної безпеки України в умовах надзвичайних ситуацій повинно базуватися на всебічному врахуванні їх специфічного характеру, в зв'язку з чим пропонуються такі рекомендації:

а) з метою вирішення проблеми визначення порядку побудови та організації взаємодії суб'єктів системи забезпечення національної безпеки України пропонується розробити концепцію загальнодержавної системи запобігання та ліквідації надзвичайних ситуацій, яка б об'єднувала зусилля і засоби відповідних державних органів, до компетенції яких входить розв'язання питань захисту суб'єктів, суспільних цінностей в умовах надзвичайних ситуацій;

б) при правовому забезпеченні ефективного функціонування системи національної безпеки України необхідно прийняти закон про запобігання та ліквідацію наслідків надзвичайних ситуацій, в якому визначити єдине розуміння надзвичайних ситуацій, чітко визначити їх ознаки, загальноправову компетенцію суб'єктів системи забезпечення національної безпеки в умовах надзвичайної ситуації, порядок їх підпорядкованості тощо. Паралельно необхідно розробити і прийняти концепцію реформування управління державними органами в умовах надзвичай-

них ситуацій, зокрема управління органами внутрішніх справ України в особливих умовах;

в) органи внутрішніх справ при здійсненні заходів, спрямованих на ліквідацію наслідків надзвичайної ситуації, наділяються додатковими повноваженнями відповідно до законів та підзаконних нормативно-правових актів у відповідній сфері, тому для більш чіткої регламентації та вдосконалення правової бази їх діяльності та інших відповідних суб'єктів системи забезпечення національної безпеки України необхідно прийняти два закони – про надзвичайний стан і про стан національного лиха з різним правовим режимом, різними підставами та правообмеженнями.

10. При розгляді участі органів внутрішніх справ у міжнародних системах безпеки та у забезпеченні безпеки інших країн доцільно виокремити форми, які регламентовані відповідними міжнародними та внутрішньонаціональними правовими нормами, а саме: участь у миротворчих операціях ООН, ОБСЄ, що є одним з важливих факторів розширення співпраці з іншими країнами у напрямі забезпечення як міжнародної, так і власної національної безпеки; обмін інформацією; участь у спільних нарадах, симпозіумах, конференціях з питань національної та міжнародної безпеки; спільне вироблення рекомендацій і пропозицій з проблем національної безпеки з наступним закріпленням у національному законодавстві; створення міжнаціональних структур для координації діяльності правоохоронних органів та участь в їх діяльності.

Отже, здійснивши аналіз науково-юридичної літератури та нормативно-правової бази, можна зробити висновок: органи внутрішніх справ – це сфера діяльності держави щодо впорядкування суспільних відносин, пов'язаних із захистом життя, здоров'я, охороною прав та свобод людини і громадянина, забезпеченням громадського порядку та громадської безпеки, захистом власності, інтересів суспільства та держави від протиправних посягань, забезпеченням безпеки дорожнього руху, а також здійсненням міграційної політики та охорони державного кордону України.

Органи внутрішніх справ – це правоохоронні органи виконавчої влади, підпорядковані Міністерству внутрішніх справ України, що складаються з галузевих служб: міліції, слідчого апарату, внутрішніх військ, та забезпечують дотримання законності і правопорядку, боротьбу зі злочинністю, захист прав і свобод людини і громадянина та інтереси суспільства і держави від протиправних посягань [4].

Таким чином, юрисдикція органів внутрішніх справ поширюється на суспільні відносини в різних сферах національної та міжнародної безпеки.

Список використаних джерел

1. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 8 червня 2012 року «Про нову редакцію Воєнної доктрини України»: Указ Президента України від 15 червня 2012 року № 648 (в редакції Указу Президента України від 8 червня 2012 року № 390/2012).
2. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 25 травня 2012 року «Про заходи щодо посилення боротьби з тероризмом в Україні»: Указ Президента України від 8 червня 2012 року № 388/2012.